

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: МІЖ ГРОМАДЯНСЬКОЮ РЕЛІГІЄЮ ТА КУЛЬТУРНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ

Олексій Дєдуш

Nyitrai V.-L. Here, There and (Almost) Everywhere: Civil Religion and Cultural Competency. *Frontiers : The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*. 2018. Vol. 30. Issue 1. P. 42–55.

Авторка порушує питання навчання та презентації окремих елементів громадянської (цивільної) релігії як обов'язкової передумови формування культурної компетентності громадян. Як викладач у ході спілкування з американськими та іноземними студентами, дослідниця виявила проблему обізнаності в ключових для нації та держави символічно-культурних елементах, що стає перепорою для інтеграції суспільства.

В.-Л. Нїтраї дає визначення громадянської релігії як «зібранню глибоко вкорінених культурних цінностей і очікувань (експектацій), що функціонують задля об'єднання суспільства через дані цінності і таким чином створюють вірогідність (*presumption*) спільної національної ідентичності. Цивільна релігія на прикладі США є очевидною і через це часто непомітною в повсякденному житті. Хоча, за дослідницею, громадянська релігійна ідентичність цілком вкладається в новітню «концепцію айсберга», тобто розуміння видимих елементів предмета чи явища лише як презентацію набагато глибших контекстних, символічних його компонентів, які за умовчанням є прихованими. У цьому разі релігія цивільного типу забезпечує перенесення в повсякденне життя невидимих національних мотивів у формі візуальних артефактів. Називаючи даний вимір *релігійним*, ідеться про те, що основа вищезгаданих цінностей виступає у формі узгодженої між більшістю громадян структури міфів, текстів, матеріальних об'єктів, шанованих персоналій і всього ландшафту природно

чи штучно створених «сакралізованих середовищ» (*sacred environments*).

Для Сполучених Штатів В.-Л. Нїтраї виокремлює такі групи артефактів місцевої громадянської релігії: *Тексти (писання):* Декларація незалежності та Конституція США, Геттисбурзька та друга інавгураційна промова А. Лінкольна, інавгураційна промова Дж. Ф. Кеннеді, спіч М. Лютера Кінга «Я маю мрію». *Матеріальні об'єкти:* Дзвін Свободи, Статуя Свободи, Білий дім та Капітолій, Біблія Лінкольна, гімн, прапор (окремі конкретні прапори) США. *Пейзажі:* меморіали Лінкольна, Джефферсона, національні кладовища тощо. *Люди (пророки, святі, мученики):* Джордж Вашингтон, Томас Джефферсон, Мартін Лютер Кінг та ін. *Міфи:* США — земля обітована чи новий Єрусалим; Америка — осяяне місто на пагорбі; американці — обраний народ тощо. *Церемонії та свята (ритуали і святі дні):* День незалежності, День пам'яті, День Подяки. Деякі з формально недержавних свят все ж таки певною мірою презентуються офіційними особами, наприклад, у формі заміток у пресі на честь Дня подяки (прокламація президента США), відвідування релігійних об'єктів на час релігійних свят і т. ін.

В.-Л. Нїтраї звертає увагу також на те, що класичну модель громадянської релігії авторства Р. Белла критикували через ігнорування позиції політичних та національних меншин. У процесі переосмислень своєї теорії він схилився до позиції, що цивільна релігія більше

приманна масам, ніж національній еліті. Тому логічними є запитання, чи не створювалися дані конструкти для контролю й маніпулювання масами та який існує зв'язок цього типу релігії з державою і традиційною релігією в епоху зростання фрагментації та секуляризації суспільств.

У США цивільна релігія репрезентується як суміш (*fusion*) національної ідентичності з однією чи більше історично домінуючих релігійних практик, які приносять артефакти культури, які хоч і сприймаються місцевими жителями (*natives*) як належне, але є недостатньо ними вивченими. У Західній Європі багато культурних звичаїв та артефактів походять від громадянських релігійних умов (*civil religious conditions*), хоча в різних країнах є свої відмінності. Наприклад, у Нідерландах навіть у побуті простежується вплив кальвіністської протестантської етики, у Франції абсолютизується принцип секуляризації

(*laïcité*), а польська нація рухається до релігійно-культурної гомогенізації. Трохи окремо стоїть німецька нація, яка має свою специфіку історичної пам'яті через події Другої світової війни, що втратила традиційно-релігійне наповнення, яке століттями визначало німецьку культурну ідентичність.

Підсумовуючи, В.-Л. Ньїтраї говорить, що навіть у постмодерному та фрагментованому світі релігія громадянства дає «санкцію почуття колективної долі». Науковець цитує Р. Е. Шерілла, що «громадянська релігія отримує дуже мало вичерпного осмислення, але ми живемо в ній, тому звертаємось до неї повсякчас». Отже, такі релігійні практики сучасності, безперечно, є рефлексією особливої форми релігійної ідентичності, яка через цивільну релігію дає змогу інформувати та робити прозорішим розуміння для громадян значення національних культурних артефактів.